

dr inż. AGNIESZKA WOLSKA
Centralny Instytut Ochrony Pracy
– Państwowy Instytut Badawczy

Oświetlenie miejsc pracy we wnętrzach

– stan prawny

Chociaż zgodnie z zapisem ustawy o normalizacji stosowanie Polskich Norm jest dobrowolne, to istnieje wiele takich przypadków, kiedy wymagania norm są obligatoryjne. Ma to miejsce, gdy Polskie Normy powołane są w przepisach prawnych, np. w rozporządzeniach. W świetle zapisów rozporządzenia o ogólnych przepisach bezpieczeństwa i higieny pracy oraz rozporządzenia w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy na stanowiskach wyposażonych w monitory ekranowe wymagania normy PN-EN 12464-1:2004: *Światło i oświetlenie. Oświetlenie miejsc pracy. Część 1: Miejsca pracy we wnętrzach* są dla pracodawcy wymaganiami obligatoryjnymi. W artykule omówiono akty prawne, z których wynika obowiązek pracodawcy do zapewnienia oświetlenia stanowisk pracy o parametrach zgodnych z normami oświetleniowymi.

Lighting of indoor workplaces – legal status

Even though in accordance with provision of the normalization statute Polish Standards are voluntary, there are many cases in which the requirements of standards are obligatory. This is so when regulations quote Polish Standards. In the light of the Regulation of the Minister of Labour and Social Policy of 26 September 1997 on general provisions concerning occupational safety and health and the Regulation of the Minister of Labour and Social Policy of 1 December 1998 on health and safety at work with display screen equipment, the requirements of the PN-EN 12464-1:2004 *standard Light and lighting. Lighting of work places. Part 1: Indoor work places* are obligatory for employers. This article discusses legal acts which obligate employers to ensure that workplaces are lit in accordance with the requirements of lighting standards.

Wprowadzenie

W listopadzie w 2004 r. Polski Komitet Normalizacyjny (PKN) wydał pełny tekst nowej normy oświetleniowej PN-EN 12464-1:2004: *Światło i oświetlenie. Oświetlenie miejsc pracy. Część 1: Miejsca pracy we wnętrzach* [1]. Norma ta jest tłumaczeniem angielskiej wersji normy europejskiej EN 12464-1:2002: *Light and lighting. Lighting of work places. Part 1: Indoor work places*.

Norma ta, zastępuje następujące normy, tzw. oświetleniowe:

- PN-EN 12464-1:2003 (U) *Światło i oświetlenie. Oświetlenie miejsc pracy. Część 1: Miejsca pracy we wnętrzach*,

która była normą uznaniową (treść normy była dostępna w języku angielskim, w języku polskim była dostępna tylko okładka normy)

- PN-71/E-02034 *Oświetlenie elektryczne terenów budowy, przemysłowych, kolejowych, portowych oraz dworców i środków transportu publicznego* [2]

- PN-84/E-02035 *Urządzenia elektroenergetyczne. Oświetlenie elektryczne obiektów energetycznych* [3].

Należy wyjaśnić, że już w 2003 r. norma uznaniowa PN-EN 12464-1:2003 (U) zastąpiła podstawową normę dotyczącą oświetlenia PN-84/E-02033 *Oświetlenie wnętrz światłem elektrycznym* [4]. Tak więc obecnie nowa norma zastępuje trzy dotychczasowe normy dotyczące oświetlenia: PN-84/E-02033 [4], PN-71/E-02034 [2], PN-84/E-02035 [3]. Z wymagań zawartych w normach oświetleniowych, oprócz projektantów oświetlenia, korzystają zarówno osoby/jednostki wykonujące pomiary oświetlenia jak i organy kontroli – Państwowa Inspekcja Pracy czy Stacje Sanitarно-Epidemiologiczne (Sanepid). Wynika to bezpośrednio z przepisów nakładających na pracodawców obowiązek zapewnienia odpowiedniego oświetlenia stanowisk pracy. Dlatego też po wprowadzeniu nowej normy oświetleniowej pojawiły się niejasności i pytania wśród użytkowników norm oświetleniowych. Dla wielu osób wciąż nie jest jednoznaczne, czy wymagania tej normy są obligatoryjne, i czy powinni projektować oświetlenie lub badać oświetlenie zgodnie z nową [1] czy „starą” [4] normą. Pojawiło się też wiele problemów związanych zarówno z interpretacją wielu zapisów nowej normy, jak i praktycznym jej zastosowaniem przy projektowaniu i wykonywaniu pomiarów oświetlenia.

Obligatoryjność wymagań norm oświetleniowych – stan prawny

Jakkolwiek zgodnie z zapisem art. 5 ust. 3 ustawy o normalizacji [5] „**stosowanie Polskich Norm jest dobrowolne**”, to istnieje wiele takich przypadków, kiedy wymagania norm są obligatoryjne. Ma to miejsce, gdy Polskie Normy są powołane w przepisach prawnych, np. rozporządzeniach. Zgodnie z art. 5 ust. 4 ustawy o normalizacji [5] „**Polskie Normy mogą być powoływane w przepisach prawnych po ich opublikowaniu w języku polskim**”. Ustawa tym zapisem dopuszcza możliwość powoływania

się na Polskie Normy w aktach prawnych, a tym samym normy powołane w tych aktach, w zakresie w jakim są powołane, stają się normami do obligatoryjnego stosowania. Tymi aktami prawnymi są zazwyczaj rozporządzenia. Zwykle zapisy rozporządzeń odnoszą się do wymagań zawartych w Polskich Normach w następujący sposób:

– powołują się na wymagania Polskich Norm w sposób ogólny, nie podając konkretnych numerów i tytułów tych norm (jak jest np. w rozporządzeniach w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy oraz w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy na stanowiskach wyposażonych w monitory ekranowe [6, 7]); wówczas przyjmuje się wymagania norm zawartych w aktualnym wykazie PKN

– powołują się na konkretne normy, z podaniem ich numerów i tytułów* (tak jest np. w rozporządzeniu w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie [8]).

W świetle zapisów § 26 ust. 2 rozporządzenia o ogólnych przepisach bezpieczeństwa i higieny pracy [6] pracodawca, **niezależnie od oświetlenia dziennego powinien zapewnić oświetlenie elektryczne o parametrach zgodnych z Polskimi Normami**. Brak powołania się na określone numery norm oznacza, że zapis ten odnosi się do aktualnych (znajdujących się w wykazie PKN) norm oświetleniowych, czyli od listopada 2004 r. stosuje się wymagania normy PN-EN [1].

Ponadto, zgodnie z § 39 ust. 1 tego rozporządzenia [6] „**pracodawca jest zobowiązany oceniać i dokumentować ryzyko zawodowe...**”, a w szczególności m.in.: „**zapewnić organizację pracy i stanowisk w sposób zabezpieczający pracowników przed zagrożeniami wypadkowymi oraz oddziaływaniem czynników szkodliwych dla zdrowia i uciążliwości – z uwzględnieniem możliwości psychofizycznych pracowników**” oraz zgodnie z § 40 ust. 1 „**pracodawca jest zobowiązany zapewnić systematyczne kontrole stanu bezpie-**

czeństwa i higieny pracy...”. W związku z tym, że względu na zapewnienie bezpiecznych i higienicznych warunków pracy oraz obowiązek dokonywania oceny ryzyka związanego również z oświetleniem stanowisk pracy, pracodawca jest zobowiązany do pomiarów i oceny parametrów oświetlenia. Chociaż oświetlenie nie kwalifikuje się do czynników szkodliwych, to jego parametry decydują o uciążliwości pracy wzrokowej. Niespełnienie określonych wymagań oświetleniowych może stwarzać warunki zagrożenia, a nawet w sposób pośredni być przyczyną wypadków przy pracy. Natomiast spełnienie wymagań oświetleniowych nierozdzielnie wiąże się z wykonaniem i realizacją odpowiedniego projektu oświetlenia.

Należy dodać, że w przypadku stanowisk pracy z monitorami ekranowymi, a obecnie można przyjąć, że większość stanowisk biurowych jest w nie wyposażonych, obowiązuje również rozporządzenie w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy na stanowiskach wyposażonych w monitory ekranowe [7]. Zgodnie z § 4 tego rozporządzenia „**pracodawca jest obowiązany organizować stanowiska pracy z monitorami ekranowymi w taki sposób, aby spełniały one minimalne wymagania bezpieczeństwa i higieny pracy oraz ergonomii, określone w załączniku do niniejszego rozporządzenia**”. Załącznik do tego rozporządzenia w zakresie oświetlenia stanowi m.in., że „**poziom natężenia oświetlenia powinien spełniać wymagania określone w Polskich Normach**” (pkt. 9.1.a). I w tym przypadku brak powołania się na określone numery norm oznacza, że zapis ten odnosi się do norm oświetleniowych znajdujących się w aktualnym wykazie norm PKN.

Rozporządzeniem, które powołuje się na normę oświetleniową, podając jej numer i tytuł (w załączniku do rozporządzenia), jest rozporządzenie w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie [8]. Niestety, rozporządzenie to, którego ostatnia zmiana była ustanowiona przed listopadem 2004 r., przywołuje normę PN-84/E-02033 *Oświetlenie wnętrzem światłem elektrycznym* [4]. Takie po-

wołanie wskazuje, że nowo oddawane budynki powinny mieć oświetlenie zaprojektowane zgodnie ze „starą” normą oświetleniową [4]. Tak więc obecnie istnieje sprzeczność wymagań oświetleniowych przyjmowanych na podstawie różnych rozporządzeń. W związku z tym, są podejmowane starania o wprowadzenie zmian we wspomnianym rozporządzeniu [8], tak aby przywoływało ono aktualną normę oświetleniową [1].

Podsumowanie

Uwzględniając przedstawione rozważania, należy stwierdzić, że wymagania normy PN-EN 12464-1:2004: *Światło i oświetlenie. Oświetlenie miejsc pracy. Część 1: Miejsca pracy we wnętrzach* [1], dotyczące parametrów oświetlenia elektrycznego, są obligatoryjne. W konsekwencji wiąże się to z obowiązkiem projektowania oświetlenia zgodnie z tą normą [1] oraz z okresowym sprawdzaniem parametrów oświetlenia przez wykonywanie ich pomiarów.

Do problemów związanych ze stosowaniem nowej normy przy projektowaniu oświetlenia i wykonywaniu jego pomiarów powrócimy w następnym numerze „Bezpieczeństwa Pracy”.

Artykuł był konsultowany z MGIP.

PIŚMIENNICTWO

- [1] PN-EN 12464-1:2004: *Światło i oświetlenie. Oświetlenie miejsc pracy. Część 1: Miejsca pracy we wnętrzach*
- [2] PN-71/E-02034 *Oświetlenie elektryczne terenów budowy, przemysłowych, kolejowych, portowych oraz dworców i środków transportu publicznego*
- [3] PN-84/E-02035 *Urządzenia elektroenergetyczne. Oświetlenie elektryczne obiektów energetycznych*
- [4] PN-84/E-02033 *Oświetlenie wnętrzem światłem elektrycznym*
- [5] Ustawa z dnia 12 września 2002 r. o normalizacji (DzU nr 169, poz. 1386 i z 2004 r. nr 273, poz. 2703)
- [6] Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy (tekst jednolity DzU z 2003 r., nr 169, poz. 1650)
- [7] Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 1 grudnia 1998 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy na stanowiskach wyposażonych w monitory ekranowe (DzU nr 148 poz. 973)
- [8] Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (DzU nr 75, poz. 690, z 2003 r. nr 33 poz. 270, z 2004 r. nr 109 poz. 1156)

* Ten sposób powoływania Polskich Norm ma taką wadę, że w razie ustanowienia nowej normy lub zmiany normy dotychczasowej konieczna jest zmiana rozporządzenia, w którym takie powołanie zamieszczono.